

Klasik Dönem Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserlerine Kısa Bir Bakış

Some Observations concerning the Classical Period of Ottoman Historiographers and their Works

Erdal TAŞBAŞ*

Özet: Osmanlı Devleti'nin kuruluş yıllarındaki tarihçiliğe ilişkin bilgiler yetersiz olsa da sonraki dönemler hakkında oldukça geniş bir bilgi birikimi mevcuttur. Başlangıçta sade bir üslubun gözlemlendiği Osmanlı tarih yazımı giderek sanatsal amaçlarla kaleme alınan eserlerin yoğun olduğu İran tarihçiliğinden etkilenmiştir. Osmanlı tarih yazımında Farsça ve Arapça kullanımı yaygınlaşmış; ancak Türkçe'den bir kopuş da yaşanmamıştır. Osmanlı tarih yazıcılığında, Osmanlı hanedanını konu alan *Tevârih-i Ali Osman'lar*, fetihleri konu alan "*Fetihnameler*", "*Gazavatnameler*" ve "*Zafernameler*" bir hayli yaygındır. Mehmet Neşri, Enverî, Şehdî, Aşıkpaşazade, Tursun Bey, İdris-i Bitlisî, Kemal Paşazade, Lütfi Paşa, Hoca Sadeddin, Selaniki ve Gelibolulu Mustafa Ali, Klasik Dönem'in önde gelen tarih yazarlarıdır. Her toplum ve uygarlıkta olduğu gibi Osmanlı Devleti'nde de tarihçilik anlayışı kendine özgü dinamiklere sahipti. Osmanlı'nın kuruluşundan yıkılışına kadar çeşitli dönemlerde kaleme alınan tarihi eserler devlet anlayışının ve mevcut koşulların niteliği hakkında ipuçları vermektedir. Osmanlı Devleti'nin en güçlü dönemi olarak bilinen ve Türk tarih anlatımında "*Yükselme Dönemi*" adıyla tanımlanan dönemdeki tarih yazımı da bu güce yaraşır bir hal almıştır. Yükselme Dönemi'nde kaleme alınan tarihi kronikler incelendiğinde, bu eserlerin devlet anlayışı ekseninde kaleme alındığını tespit edebilmek mümkündür.

Anahtar sözcükler: Tarihçilik, Klasik Dönem, Osmanlı kronikleri, resmi anlayış, tarih yazım dili

Abstract: Although knowledge of historiography during the early years of the Ottoman State is quite inadequate, there is a great deal of knowledge about the later periods. The Ottoman history writing practice, which was carried out in a simple style at the beginning, was later greatly influenced by Iranian history writing practices, in which art writings played an important role. Though Persian and Arabic became widespread in Ottoman History writing, it didn't move too far away from Turkish. *Tevârih-i Ali Osman's* writings on the Ottoman Dynasties, *Fetihnameler*", "*Gazavatnameler*" and "*Zafernameler*" written on the conquests are very common examples of Ottoman historianship. Among eminent Ottoman historians are: Mehmet Neşri, Enverî, Şehdî, Aşıkpaşazade, Tursun Beg, İdris-i Bitlisî, Kemal Paşazade, Lütfi Pasha, Hodja Sadeddin, Selaniki and Gelibolulu Mustafa Ali. As is the case in all communities and civilizations, historiography had its own dynamics within the Ottoman State. Works of history written during various periods from the rise to the fall of the Ottoman State provide indications about the Ottoman state's understanding and the characteristics of contemporary events. The understanding of history writing became very efficient during the period known in Turkish history as "*The Period of Rising*" when the Ottomans were the most powerful. When historical chronicles that were written during this period are examined, it can easily be seen that these works were written in accord with the Ottoman government's own understanding.

Keywords: Historicism, Classical historiographers, Ottoman chronicles, formal understanding, scribe the language of history

* Dr., Akdeniz Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Antalya, etasbas@akdeniz.edu.tr

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 16. yüzyılın sonuna kadar olan ve 'Klasik Dönem' denilen üç asırlık zamana ait bilgiler, o dönemlerde yazılan tarihi kaynaklardan elde edilmektedir. Klasik Dönem'de tarz olarak çeşitlilik gösteren tarihi kaynaklar, devletin siyasi işleyişi ve kazanılan zaferlerle doğrudan ilişkiye sahiptir. Osmanlı Klasik Dönemi'nde verilen tarihi eserlerin niteliği ve sayısı padişahların iktidar süreçlerinde değişiklikler gösterir. Aşağıda birçok tarihi eserin incelenmesinde de görüleceği gibi padişahın bu konudaki tutumu ve desteği bir tarihi eserin yazılmasında oldukça önemlidir.

Osmanlı Devleti'nin kurulmasından yaklaşık yüzyıl sonra başlayan Osmanlı tarih yazıcılığı bazı dönemlerde durgunluk yaşasa da devletin yıkılışına kadar kesintisiz olarak devam etmiştir. 17. yüzyılda vakanüvislik kurumunun oluşturulması ile Osmanlı tarih yazıcılığı resmi bir görev haline almıştır. Ancak 17. yüzyılda başlayan resmi tarihçilik öncesi Osmanlı Devleti'nin tarihi, kuruluş ve yükselme dönemlerinde yazılan kaynaklar aracılığıyla kayıt altına alınmıştır.

Kuruluş Dönemi

Doğu uygarlığında oldukça güçlü bir tarihçilik birikimi ve geleneği mevcuttur. Doğu-İslam uygarlıklarının mirasçısı olan Osmanlı Devleti'nde de tarih yazıcılığı mevcut geleneklerin üzerine kendine özgü ürünler vererek yüksek bir seviyeye ulaşmıştır. Güçlü bir tarih yazıcılığı anlayışı taşıyan Osmanlı tarihçiliği arkasında zengin bir birikim bırakmıştır (Coşkun, 1991, 43). Osmanlı Devleti'nin ilk yüzyıllarındaki tarihçilik ile ilgili bilgiler oldukça yetersizdir. Günümüze ulaşan tarih kaynaklarından anlaşıldığına göre, Osmanlı tarih yazıcılığı devletin kuruluşundan yaklaşık yüzyıl sonra başlamıştır. Bu gecikmenin nedeni belirsizliğini korumaktadır.

Sultan I. Murat'tan II. Murat'a kadarki zaman diliminde Farsça ve Arapça yazılmış olan eserler, egemen beyler adına Türkçe'ye çevrilmişti. Aynı dönemde kimi eserler de Osmanlı beyleri adına Türkçe'ye çevrilmişti. Bu tür kültürel çalışmaların ışığında Osmanlı tarih yazıcılığının 15. yüzyılın ilk yarısında başladığı söylenebilir (Enverî, 2003, XXIII-XXIV).

Türk tarihçiliğine dair İslam'a geçiş öncesi yazılmış ilk Türkçe eserler Karahanlılar Dönemi'ne aitti. Türkler Müslüman olduktan sonra Gazneliler ve Selçuklular zamanında bütün tarihi eserler Arapça ve Farsça olarak yazılmıştı. Osmanlılar zamanında ise Arapça ve Farsça'nın etkilerinin devam etmesine rağmen Türkçe de tarih yazıcılığında önemli bir yer tutuyordu (Kemal Paşazade, X, 1996, XIII). Osmanlı tarihçileri eserlerini, yöneticilerin başarılarının gelecekte hatırlanması amacıyla Arapça ya da Farsça yazıyorlardı. Ancak bazı padişahlar yine aynı amaçla Türkçe yazdırmayı yeğliyordu. Osmanlı padişahları ve diğer yöneticilerinin tarih yazma işinin uzun süreli faydasını kavraması, Osmanlıların kendilerine bakışındaki özgünlüğü ortaya koymaktaydı (Ersanlı Behar, 1996, 43).

XVI. yüzyıla kadar yazılmış yaklaşık 25 tarih eseri içinde Arapça ve Farsça olanların azınlıkta olduğu görülmektedir. Farsça kaleme alınan Şükrullah'ın *Behcet'üt-Tevârih*'i ve İdris-i Bitlisî'nin *Heşt Bihişt* adlı eserleri vardır. Arapça olarak ise, Karamanî Kara Yakup b. İdris'in *İşraku't-Tevârih* ve Karamanî Mehmet Paşa'nın *Tevârihu Selatini'l-Osmaniyye* adlı eserleri mevcuttur. Bu durum Osmanlıların ilk dönemlerinde tarih yazıcılığında Türkçenin daha yaygın kullanıldığını göstermektedir (Baş, 2005, 106).

Osmanlı tarih yazıcılığında, yaratılıştan başlayan genel tarih eserlerinin yanı sıra Osmanlı hanedanını konu alan *Tevârih-i Ali Osman'lar*, I. Selim'in saltanat yıllarını anlatan "*Selimname-ler*", Kanuni dönemini anlatan "*Süleymanname-ler*" ile fetihleri konu alan "*Fetihname-ler*", "*Gazavatname-ler*" ve "*Zafername-ler*" yaygındı.

Bir devlet geleneği olarak adlandırılan Osmanlı tarih yazıcılığı, devletin tarihsel varlığı ve devlet-iktidar anlayışı konularında saraydan bağımsız olmayan Osmanlı tarihçisinin görüşlerini yansıtmaktaydı. Devleti yönetenlerin doğrudan etkisiyle ilişkide olan Osmanlı tarih yazıcılığı, Osmanlı Devleti'nin ilk birkaç yüzyılında yöneticilerin başarıları ve hayat hikâyelerinden

ortaya çıkan *Osmanlı hanedanının kuruluşundan tarihi eserin yazıldığı zamanına kadar gelen bir tarih yazıcılığı metodu*, uzun bir süre kullanılmıştır (Tekindağ, 1971, 657).

Diğer bir önemli eser olan *Neşri Tarihi*, Osmanlı Devleti'nin kuruluşuna dair önemli bir kaynaktır. Neşri'nin eseri öz Türkçe kelimeler içermekle birlikte yer yer katı Arapça ibareler ve kelimeler de mevcuttur. Mehmet Neşri, kendi zamanının askeri ve siyasi olaylarını anlatan *Neşri Tarihi*'nin giriş bölümünde Türkçe olarak yazılan Osmanlı öncesi kısa Türk tarihi, üzerinde önemle durulmayan bir konu olarak geçiştirilmiştir (Neşri, 1983, 7). Evrensel bir tarih olarak yazılmış olan *Cihannüma* da Neşri'nin diğer önemli bir eseridir. Sekiz bölümden oluşan bu eser bir dünya tarihi niteliğindedir. Eserin, ancak Osmanlı Devleti kısmını içeren altıncı bölümü günümüze kadar ulaşmıştır (Babinger, 2000, 42). Günümüze ulaşan bu bölüm Oğuzlar, Selçuklular ve Karamanoğulları'yla ilgili özet bilgiler vererek başlar. 1288 yılında başlatılan Osmanlı tarihi 1485'teki Karaboğan Gazası'yla sona erer. Arkasından II. Beyazıt zamanında oluşturulan kurumlarla bu zamana kadarki ulema, şeyhler ve abdalları anlatan Neşri, Sultana ithaf ettiği kaside ile eseri tamamlamıştır (Neşri, 2008, VII).

Neşri, tarih yazma işine hevesle ve gücünün yettiği ölçüde girdiğini, Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan kendi zamanına kadar gelen olayları topladığını ifade etmektedir (Arıkan, 1991, 79). Neşri'nin *Cihannüma*'yı yazarken daha önce yazılmış başka bir eserden kopya ettiğine yönelik görüşler de mevcuttur. Örneğin Babinger bu konuda Paul Wittek'in incelemelerini adres gösterir ve bazı örneklerle Neşri'nin eserinin kopya olduğu şüphelerini kendisi de destekler (Babinger, 2000, 42).

Fatih Sultan Mehmet döneminin önemli tarihçilerinden olan Enverî de padişah adına *Teferrücnâme* adında tarihi bir eser kaleme almıştır. Enverî'nin 1465 yılında tamamlanan ve en önemli eseri olan *Düstûrnâme*, mesnevi tarzında yazılmış ve 3730 beyitten oluşan manzum bir eserdir. Enverî eserini kaleme alırken İslamî eserlerde takip edilen geleneklere de bağlı kalmıştır (Enverî, 2003, XXXIV). *Düstûrnâme* genel bir tarih eseri olarak zikredilmesine rağmen dünya tarihi olmaktan uzaktır. Eserde daha çok Asya devletleri üzerinde durulmaktadır. Bu bağlamda eserin dikkat çeken yanı, büyük kısmının Aydınöğulları Beyliği'ne özellikle Umur Bey'in faaliyetlerine ayrılmış olmasıdır (Özcan, 2003, 56).

II. Mehmet, Şehdî adında bir şairi sarayda şehname tarzında manzum bir Osmanlı tarihi yazmakla görevlendirmişti. Eserini planladığı şekilde bitiremeyip, ancak dört bin beytini yazabilen Şehdî, Osmanlı tarih yazıcılığında şehnamecilik öncüsü sayılmaktadır. Resmi Osmanlı tarih yazıcılığının ilk örneklerini oluşturan şehnamecilik, Kanuni Sultan Süleyman zamanında kurumlaşmış ve 17. yüzyılda vakanüvisliğin ortaya çıkmasına kadar devam etmiştir (Enverî, 2003, XXVI).

Osmanlı tarih yazıcılığında önemli bir yere sahip olan Aşıkpaşazade, kaleme aldığı basit anonim hikâyeleri ve eserini kolay okunabilen duru bir Türkçe'yle yazmış, açık ve anlaşılır bir dil kullanmıştır. Eserde diyaloglara sıklıkla yer verilmiş ve cümleler kısa tutulmuştur (Aşıkpaşazade, 1992). Eserin bu özellikleri onun kalabalık topluluklarda okunmasını sağlamıştır. Eser, derviş gazilerinin görüşlerini yansıtmaktadır. Neşri'nin de kaynak olarak kullandığı bu eserin kapsadığı dönem, devletin kuruluşundan Aşıkpaşazade'nin yaşadığı zamana kadar gelmektedir (Arıkan, 1991, 77). Aşıkpaşazade tarih yazmaktaki asıl görevinin *Yahşi Fakih Menakıbnamesi*'nden yola çıkarak Osmanlı Devleti tarihini derlemek olduğunu belirtmektedir.

II. Mehmet dönemi olayları hakkında en geniş bilgiyi bulabileceğimiz eser olan *Tarih-i Ebu'l-Feth*'in yazarı Tursun Bey'in hayatı hakkında fazla bir bilgi yoktur. Ancak yazdığı eserinin önemi nedeniyle büyük Osmanlı tarihçileri arasında yer alan Tursun Bey hakkındaki tek mevcut bilgi kendi anlatımına dayanmaktadır. Çünkü Tursun Bey eserinin önsöz kısmında kendisine ait bilgiler vermektedir.

Osmanlı Devleti'nde 16. yüzyıldan itibaren dini taassup giderek daha etkili olmaya başlamıştı. Bu gelişmenin en önemli nedeni, İran'da Şiiliğe dayalı bir devletin kurulması ve bu devletin başındaki Şah İsmail'in Anadolu Türkmenleri üzerinde etkili olmaya başlamasının Osmanlı Devleti için giderek büyük bir tehlike halini almasıdır. Bu gelişmeler karşısında Osmanlı Devleti de kendi tavrını ortaya koyacaktır. Yavuz Selim her şeyden önce Osmanlı toplumunu İran'a karşı hazırlama gereği duymuş ve zamanının önemli bilginlerini harekete geçirerek, onlardan Şiiliğin hak mezhep olmadığını Osmanlı tebaasına anlatmalarını istemiştir (Yurdaydın, 2002, 215).

II. Beyazıt'tan sonraki padişahın tarih yazımıyla ilgili kayda değer görevlendirmeler yapılmadığı görülmektedir. Ancak Kanuni tarih yazımına önem vermiş ve bunun için de sarayda *şehnamecilik* makamını oluşturmuştu. Sarayın verdiği görevi yapan şehnamecinin işi Farsça manzum ve methiye tarzında Osmanlı tarihi yazmaktı. 16. yüzyılın sonuna kadar bu anlayış devam etmiş, bu dönemde yazılan tarihler ve saray edebiyatı genel olarak Farsça'daki edebi biçimlere bağlı kalmıştı (Fleischer, 2001, 247).

Yavuz Sultan Selim zamanında Mısır ve Suriye'nin fethedilmesinden sonra "*sene sene yazan kısa ve münakkah*" Arap tarihçiliğinin artık ağır ağır Osmanlı tarih yazıcılığında etkisini göstermeye başladığı görülür (Tekindağ, 1971, 659). Osmanlı Devleti'nde bu dönemden itibaren yükselen dini taassup söz konusudur ve yükselmesinin önemli nedenlerinden birisi de I. Selim'le birlikte Osmanlı sultanlarının halifelik sıfatını kazanmış olmasıdır. Ancak Mısır'ın alınmasıyla, günümüzde bile tartışılan bir konu olan halifeliğin Osmanlı sultanına geçmesi, eserinden anlaşıldığına göre Lütfi Paşa'nın zamanında da bir tartışma konusuydu. Lütfi Paşa 1554 yılında yazmış olduğu "*Halas'l-Ümme fi marifeti'l-Eimme*" adlı eserinde halifelik tartışmalarını peygamber hadisleri gibi çeşitli kanıtlara dayanarak açıklığa kavuşturmaya çalışmış ve Osmanlı sultanlarının halifeliğini savunmuştur (Yurdaydın, 2002, 220).

Lütfi Paşa'nın *Tevârih-i Âl-i Osman* adını taşıyan eseri 1553 yılına kadarki olayları anlatmaktadır. Eser Kanuni de dâhil olmak üzere o zamana kadarki Osmanlı padişahlarının saltanat yıllarında yaşanan olayları dönemlere ayırarak, kronolojik bir sırayla kaleme almıştır. Lütfi Paşa, eserin giriş kısmında yazdığı tarihin bir kısmını kendi çabalarıyla bir kısmını da daha önceki kroniklerden seçtiklerini özetleyerek oluşturduğunu belirtse de eserin kendi yaşadığı zamanı anlatan kısım başlı başına bir kaynak oluşturacak niteliktedir (Lütfi Paşa, 1341). Ancak Lütfi Paşa'nın eserini yazarken kendi dönemi dışındaki kısımları, daha önce yazılan Osmanlı tarihlerinden kopya ettiği belirtilmektedir (Babinger, 2000, 90). Lütfi Paşa'nın en önemli eseri bir siyasetname özelliği taşıyan *Asafname*'dir. Lütfi Paşa dört bölümden oluşan bu eserinde, sırasıyla sadrazamın nitelikleri, sultan ve halkla olan ilişkileri, savaşlar, hazine ve reaya ile ilgili konularda yapılması ya da olması gerekenler konusundaki düşüncelerini kaleme almıştır. Çeşitli yönetsel görevlerde bulunan Lütfi Paşa, kısa bir süre sadrazamlık da yapmış ve eserini kaleme alırken bu mevkilerde bulunmanın sağladığı avantajları da kullanmıştır (Yurdaydın, 2002, 222).

Dönemin diğer önemli bir tarihçisi *Tâcü't-Tevârih* adlı meşhur eserin yazarı Hoca Sadeddin'dir. Halk arasında *Hoca Tarihi* diye ünlenen bu eser ciddi araştırmalar sonucunda meydana getirilmiştir. Selaniki ve Naima'nın yazmış oldukları meşhur tarihi eserler *Tâcü't-Tevârih*'i izleyen ve tamamlayan tarihler olarak bilinmekte, bu haliyle eser Osmanlı kuruluş devrinin temel kaynaklarından biri olarak görülmektedir (Hoca Sadettin Efendi, I, 1992, IX).

Hoca Sadeddin meşhur eserinin beşinci ve son cildinde "*Hatime*" başlığı altında zamanının edebiyat ve kültür alanlarında tanınmış kişilerini anlatmıştır. Bu bölümde medreselerin doğuşları, bilimsel gelişmeler, üst düzey yöneticiler, bilim adamları ve çağın eğitimcileriyle şeyh ve tasavvufçular arasındaki tartışmalar ve anlaşmazlıkları anlatan eser, Osmanlı bilim tarihine de ışık tutucu niteliktedir. Hoca Sadeddin bu bölümü oluştururken üç yüz yıllık bir zaman diliminde bilim ve düşün adamlarını bir arada sunarken Osmanlı bilim ve kültür yaşamının nelerden esin-

anlatmıştır (Babinger, 2000, 150). Ayrıca Selaniki eserinde, birlikte yaşayıp karakterlerini ve siyasetlerini dile getirdiği Osmanlı devlet adamlarını anlatırken büyük bir titizlik göstermiştir. Eserdeki bilgiler döneminin teşrifatını ve devlet yönetiminde uygulanan hiyerarşiyi ayrıntılı olarak vermesi bakımından da oldukça önemlidir (Refik, 1999, 37).

Tarihi-i Selaniki, Kanuni'nin saltanat yıllarının sonundan III. Mehmet'in saltanatının ortalarına kadar olan 1563-1600 yılları arasındaki olayları içermektedir. Eserde devlet merkezinde cereyan eden olaylar, eyaletlerden merkeze ulaşan çeşitli haberler, arzlar ve şikâyetlerin günü gününe not düşüldüğü görülmektedir. Selaniki'nin eserinde kendi yaşadığı dönem için yaptığı değerlendirmeler ise oldukça önemlidir. Yazar, Kanuni döneminin ihtişam ve rahatı, II. Selim döneminin sakinliği ve III. Murat döneminde aniden durumun değişmesi ve bitmek bilmeyen savaşların etkilerini ayrı ayrı değerlendirmiştir. Selaniki, tarihin bu dönemine ışık tutarken herhangi bir kronikten yararlanmamış ancak sözlü ve yazılı kimi kaynaklara başvurmuştur (Selaniki Mustafa Efendi, 1999). Yaşadığı dönemin olaylarını kaydeden yazarın tarihi, dönemin bütün gelişmelerini birinci elden aktaran bir kaynak olarak Osmanlı Devleti'nin gelişmesinin zirvesinde olduğu döneminden, aşağıya doğru inişinin şahitliğini yapmaktadır.

Sonuç

Osmanlı Devleti'nde tarih yazımı zaman zaman sekteye uğramış, kimi zaman da parlak gelişmeler göstererek önemli eserler meydana getirilmiştir. Yükselme öncesi döneme ait eserler oldukça azdır fakat bir o kadar da değerlidir. Bu dönemde yazıldığı bilinen kimi eserler günümüze kadar ulaşamamış ama kendisinden sonra yazılanlara kaynak teşkil etmiştir. Bu bakımdan bu eserler günümüze ulaşmasa da ulaşanlara kaynak olduğu için Osmanlı tarihinin yazımının devamlılığını sağlamışlardır. Bilinen ilk Osmanlı kroniği olan *Yahşi Fakih Menakıbnamesi* bunların başında gelmektedir.

Yükselme dönemine gelindiğinde Osmanlı tarih yazıcılığında, devletin güçlü işleyişine paralel olarak, önemli gelişmeler yaşanmıştır. Fatih Sultan Mehmet ve II. Beyazıt'ın padişahlık yaptığı dönemlerde Osmanlı tarih yazıcılığı en önemli eserlerini vermiştir. Bu iki padişahın başlattığı aydınlanma hareketleri ve sosyal düzenlemelerle tarih yazımı konusunda birebir verdiği emirler, bu dönemde birçok değerli eserin meydana gelmesinde etkili olmuştur. 17. yüzyılda tarih yazıcılığının kurumsallaşıp resmîyet kazanmasıyla Osmanlı tarih yazıcılığı saraya bağlı şekilde gelişimini sürdürecektir. Fakat Klasik Dönem'de resmi nitelikte olmayan tarih yazıcılığı yine de devlet anlayışı ekseninde gelişmiş, siyasi iradeden bağımsız olmamıştır. Bu durum Osmanlı tarih yazıcılığındaki kendine özgü geleneğin devletin kuruluşundan sonuna kadar devam etmesine neden olmuştur.

KAYNAKÇA

- Arıkan, Z. (1991). Osmanlı Tarih Anlayışının Evrimi. *Tarih ve Sosyoloji Semineri Bildiriler*, 77-91. İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Aşıkpaşazade. (1992). *Aşıkpaşazade Tarihi*. Haz. Nihal Atsız. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Aydın, A. (2002). Osmanlılarda Tarih Yazıcılığı. *Türkler*, 11, 417-425. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Babinger, F. (2000). *Osmanlı Tarih Yazarları ve Eserleri*. Çev. Coşkun Üçok. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- Baş, E. (2005). Dil-Tarih İlişkisi Bağlamında Osmanlı Türklerinde Arapça Tarih Yazıcılığı. *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, 1, 103-132. Ankara.
- Başar, F. (2002). İlk Osmanlı Tarihçileri. *Türkler*, 11, 409-416. Ankara: Yeni Türkiye Yayınları.
- Ersanlı Behar, B. (1996). *İktidar ve Tarih Türkiye'de Resmi Tarih Tezinin Oluşumu (1929-1937)*. İstanbul: Afa Yayınları.
- Cengiz, H. E. (1989). Yahşi Fakih. *Tarih ve Toplum*, Kasım, 71, 39-41. İstanbul.
- Çoşkun, İ. (1991). Batı İdeolojilerinin Türk Tarih Anlayışına Yansımaları Üzerine. *Tarih ve Sosyoloji Semineri Bildiriler*, 43-55, İstanbul: Edebiyat Fakültesi Basımevi.
- Enverî. (2003). *Düstürname-i Enverî Osmanlı Tarihi Kısmı (1299-1466)*. Haz. Necdet Öztürk. İstanbul: Kitabevi Yayınları.
- Fleischer, C. H. (2001). *Tarihçi Mustafa Ali Bir Osmanlı Aydın ve Bürokrati*. Çev. Ayla Ortaç. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Hoca Sadettin Efendi. (1992). *Tacü't-Tevarih*. I. Haz. İsmet Parmaksızoğlu. Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- İbn-i Kemal. (1970). *Tevârih-i Âl-i Osman*. I. Haz. Şerafettin Turan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- İnalçık, H. (1990). Osmanlı Toplum Yapısının Evrimi. Çev. Mehmet Özden, & Fahri Unan, *Türkiye Günlüğü, Yaz*, 11, 30-41. Ankara: Cedit Yayınları.
- İsen, M. (1988). *Gelibolulu Mustafa Ali*. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Kemal Paşazade. (1996). *Tevârih-i Âl-i Osman (I-II-X. Defterler)*. Haz. Şerafettin Severcan. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Lüfi Paşa. (1341). *Tevârih-i Al-i Osman*. İstanbul: Matbaa-yı Âmire.
- Neşri, M. (2008). *Cihannüma [Osmanlı Tarihi (1288-1485)]*. Haz. Necdet Öztürk. İstanbul: Çamlıca Yayınları.
- Neşri, M. (1983). *Neşri Tarihi*. I. Haz. Mehmet Altay Köymen. Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Ortaylı, İ. (2000). *Menkıbe, Osmanlı Devleti'nin Kuruluşu Efsaneler ve Gerçekler*. Ankara: İmge Yayınları.
- Özcan, A. (2003). Fatih Devri Tarih Yazıcılığı ve Literatürü. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 14, 2033/1, 55-62. Kayseri.
- Refik, A. (1999). *Osmanlı Alimleri ve Sanatkârları*. Haz. Dursun Dilek. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Selânikî Mustafa Efendi. (1999). *Tarih-i Selânikî*. I. Haz. Mehmet İpşirli. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Sencer, M. (2002). *Osmanlılarda Din ve Devlet*. İstanbul: Toplumsal Dönüşüm Yayınları.
- Şeker, M. (1997). *Gelibolulu Mustafa Ali ve Mevâ'idü'n-nefais fî-Kavâ'idü'l-mecâlis*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Tekindağ, Ş. (1977). Tursun Bey. *İslam Ansiklopedisi*, 12/2, 122-123. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Tekindağ, Ş. (1971). Osmanlı Tarih Yazıcılığı. *Belleten*, Ekim, XXXV, 655-663. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.
- Timur, T. (1994). *Osmanlı Kimliği*. İstanbul: Hil Yayınları.
- Tursun Bey. (1977). *Tarih-i Ebu'l-Feth*. Haz. A. Mertol Tulum. İstanbul: İstanbul Fetih Cemiyeti Yayınları.
- Uğur, A. (1991). *İdris-i Bitlisî ve Şükr-i Bitlisî*. Kayseri: Erciyes Üniversitesi Yayınları.
- Yurdaydın, H. G. (2002). Düşünce ve Bilim Tarihi (1300-1600). *Türkiye Tarihi*, II. Ed. Sina Akşin. İstanbul, 207-271, Cem Yayınları.